2026-10-30

Åtgärdsplaner för en ekonomi i balans 2027–2029

KSK 2026/236

261030

Utredning

Kulturskoleverksamheten

Bräcke kommun

Innehåll

Uppdrag och bakgrund 3
Vad är en kulturskola? 4
Nationella aktörer 4
Statistik och jämförelser 5
Kulturskolan i Bräcke kommun 6
Kulturskolans erbjudande till eleverna 6
Vad ger undervisningen? 6
Personalen 7
Tjänstefördelning och schema 7
Elevantal 7
Undervisning ”inom ramen för skoldagen” – en nödvändighet 8
Avgiftsfri undervisning 9
Projektaktiviteter 9
Ekonomisk översikt 10
Avslutande ord 10

Uppdrag och bakgrund

Kommunstyrelsen har fattat beslut om att utreda kulturskolans verksamhet i Bräcke kommun, som ett led i den reviderade åtgärdsplanen för skol- och barnomsorgsavdelningen.

Beslutspunkterna (KS § 89/2026, 260520) lyder:

1. Kommunstyrelsen tar del av den reviderade åtgärdsplanen och uppdrar till kommundirektören att utreda kulturskolans verksamhet med möjlighet till avveckling höstterminen 2027.

Motiveringen till beslutet är att skol- och barnomsorgavdelningen ”bedömer att det kan vara svårt att uppnå målen i den tidigare antagna planen utifrån de ekonomiska uppdrag som har getts”. Att i det läget föreslå en utredning av en frivillig kommunal verksamhet för att kunna freda avdelningens lagstadgade uppdrag är rimligt. I uppdraget finns ingen angiven tidsgräns för återredovisning till kommunstyrelsen.

Detta dokument innehåller en beskrivning av hur kulturskolans verksamhet är uppbyggd och fungerar idag, med en ekonomisk översikt och något om verksamhetens effekter. Det sistnämnda är inte alldeles enkelt att förmedla när man arbetar med värden som personlig utveckling och tillgång till kulturaktiviteter. Kanske skulle en extern utredare eller en större litteraturstudie ge en bättre och tydligare bild, men det som här presenteras är verksamhetens egna ord och beskrivningar.

Ansvarig för arbetet är kulturchefen, som tillsammans med berörd personal arbetat med innehållet sedan beslutet fattades.

Vad är en kulturskola?

Kulturskolan är en verksamhet som är helt frivillig för kommunen, det finns inget lagstöd eller någon direkt styrning från staten, och därmed inga bindande definitioner på vad en kulturskola egentligen är. Ändå verkar Sveriges kommuner vara ganska överens om vad för sorts verksamhet det handlar om, vilket konstateras till exempel i ett diskussionsunderlag framtaget av SKL under 2015:

”Kommunerna har på eget initiativ och i växande omfattning bedrivit musikskoleverksamhet sedan början av 1940-talet. Kommunala musikskolor har sedan 1970-talet funnits i flertalet kommuner. De senaste 25 åren har utbudet breddats och elevantalet ökat. Områden som dans, drama/teater, bild och media är idag vanliga inslag på landets kulturskolor. Samtliga kommuner avsätter medel för barn och ungas kulturutövande i någon form och idag finns kultur- och musikskola i 283 av 290 kommuner. Kultur- och musikskolorna framstår som en både självklar och framgångsrik verksamhet som utan statlig reglering lyckats engagera ett stort antal barn och ungdomar i landets kommuner.”
Diskussionsunderlag-Staten-och-kulturskolorna.pdf

Det ska alltså handla om praktisk undervisning i kulturområdet, och det ska vara frivilligt. I kommundelarna som idag utgör Bräcke kommun har kulturskoleverksamhet funnits sedan 1970-talet. Då kallades den ”kommunala musikskolan” precis som i övriga landet, eftersom det endast var aktuellt med lektioner i musik. Vartefter verksamheten har breddats till andra typer av kulturundervisning, som dans och drama, har namnet blivit Kulturskolan. Den benämningen har fått kvarstå hos oss, även om vardagsverksamheten av praktiska skäl fortfarande är baserad på musikundervisning, och de senaste åren endast erbjudit andra discipliner i form av kortkurser.

Nationella aktörer

Under 2016 utreddes kulturskolan på statlig nivå (SOU 2016:69, En inkluderande kulturskola på egen grund), med ett antal förslag som i grunden skulle ha förändrat förutsättningarna för kommunerna att bedriva verksamheten. Lyckligtvis föll idén om statlig styrning, och i stället fastställdes att Kulturrådet skulle upprätta ett nationellt kunskapscentrum som samlar bidragsgivning, forskning, omvärldsbevakning med mera, allt som ett stöd till de fortsatt kommunalt styrda och finansierade kulturskolorna. Sedan 2018 har *Kulturskolecentrum* varit en god statlig medspelare till kommunala kulturskolorna.

En annan mer självständig aktör har i olika former funnits sedan 1970-talet, och 2015 antog *Kulturskolerådet* sin nuvarande skepnad. En ideell förening där majoriteten av Sveriges kommuner är medlemmar. I egenskap av ideell förening kan Kulturskolerådet driva politiska frågor på andra sätt än statliga Kulturskolecentrum.

Även SKR bevakar kulturskolan, och har till exempel samlat information och tolkningar av den föränderliga skollagen som stöd till kommunerna. De förhandlar också sådant som kopieringsavtal för kommunernas räkning.

Statistik och jämförelser

De allra flesta kommuner erbjuder alltså frivillig kulturundervisning i någon form och kallar det för kulturskola. Sedan kommer det en rad skillnader vad gäller avgifter, omfattning, mer eller mindre samverkan med grundskolan, undervisning dagtid/kvällstid, och så vidare.

På Kulturskolecentrums hemsida finns statistikmoduler där man kan välja olika parametrar och jämföra nationellt, regionalt och kommunalt. De baserar sig dels på den egna statistikinhämtningen via Kulturskolecentrum, dels på det som kommunen lämnar in i det stora räkenskapssammandraget till SCB. Men om man inte har bakgrundskunskapen är det svårt att använda siffrorna för rena jämförelser.

Ett exempel: Bräcke kommun har verksamhet i åk 4–9, en annan kommun från åk 2 i grundskolan genom hela gymnasiet. Om man försöker använda siffran ”antal kronor per invånare” till en jämförelse av kostnader kommer den att halta eftersom vi inte har samma ålderskategorier.

Andra kända felkällor är hyreskostnader. I Bräcke kommun delar kulturskolan alla lokaler med grundskolan, och kommer framstå som billiga jämfört med de kulturskolor som har helt egna lokaler, eller som redovisar lokalkostnader på ett annat sätt. Därtill har själva statistikinlämningen förändrats under de senaste åren, vilket lett till att flera av kommunerna i länet inte har lämnat in fullständiga uppgifter, däribland Bräcke kommun.

Offentlig statistik måste alltså alltid tas med en nypa salt. Särskilt när det gäller verksamheter vars effekter och värde inte går att kvantifiera och stoppa in i en excelfil.

Kulturskolan i Bräcke kommun

Kulturskolans erbjudande till eleverna

I slutet av årskurs 3 besöker musiklärarna alla skolor och delar ut information till eleverna om möjligheten att delta i kulturskolans ordinarie verksamhet, som utgörs av musikundervisning från höstterminen i årskurs 4.

Undervisningen är avgiftsfri. Beroende på ålder och kunskapsnivå sker undervisningen i grupp eller enskilt, och det förändras ofta över tid. Kostnad tillkommer om man vill hyra ett instrument (300 kr/termin). Fritidskortet kan just nu användas till instrumenthyran.

Vad ger undervisningen?

Självklart handlar det om färdighetsträning för instrument och sång i vardagsverksamheten, att eleverna får utveckla nya förmågor och stärkas av sitt lärande. Men det är också en möjlighet att upptäcka något nytt, och att bredda sina horisonter. Glesbygdskommunen Bräcke är inte så välförsedd när det gäller kulturaktiviteter för barn och unga, så den tillgängliga kulturskolan fyller en viktig kompenserande funktion.

Genom att undervisningen sker enskilt eller i små grupper blir man sedd av en extra vuxen, någon som peppar och stärker i utvecklingen. Här får man träna sociala kompetenser, att lyssna på varandra, hitta både sitt eget uttryck och ta del av andras. Alla elever måste inte stå på scenen och bli yrkesverksamma (även om några blir det), men att lära sig något om kulturutövning ger förutsättningar för ett rikare liv, både under tiden man går i kulturskolan, och längre fram i livet.

Kulturskolan erbjuder en arena utanför de vanliga klassrummen, utan fastställda krav på prestationer, särskilda moment eller betyg. Här finns möjlighet att jobba med nyfikenhet och lust, utifrån elevernas egna behov och förutsättningar - vilket är nog så viktigt i en tid där mycket handlar om nytta och mätbarhet.

Detta gör också att kulturskolan fyller en annan viktig funktion, som verksamheten avsiktligt inte pratar så mycket om utåt. Den fria undervisningsformen kan ge plats till elever med särskilda behov, utan att man behöver sätta någon särskild etikett på det. Man deltar på precis samma sätt som alla andra elever. På så sätt kan kulturskolan också ses som en förlängning av grundskolans elevhälsoteam.

Förutom vardagsundervisningen ges möjligheter att delta i någon av läsårets konserter. Att stå på scen är absolut lite läskigt, men också någonting som man kan växa mycket av för den som vill. Konserterna utgör dessutom fina samlingspunkter för orten. Under skolbyggestiden har

Bräcke och Gällö gemensamma vårkonserter vilket bidrar till att elever och föräldrar får syn på varandra och det stärker sammanhållningen mellan orterna.

Personalen

Arbetslagets sammansättning förändras i stort sett varje läsår, beroende på flera saker. I grunden finns ett tänkt underlag på 2,4 heltidstjänster, som ska täcka undervisning i kulturskolan för årskurs 4–9 på alla tre skolor. Några har delade tjänster, och utgör grundskolans legitimerade musiklärarresurs på två av tre skolor. Kulturskolan har också beviljats utvecklingsbidrag från Kulturrådet sedan 2016. Det innebär att en lärare kan ha uppdrag i kulturskolan, i grundskolan och i någon projektaktivitet inom ramen för en och samma tjänst, med kulturchefen som närmsta chef.

Nackdelen med delade tjänster är att det kan vara svårt att bli lika delaktig både i grundskolan och kulturskolan, men fördelarna har hittills vägt tyngre. Musikämnet är litet i grundskolan, och genom kombinationen kan kommunen erbjuda högre tjänstgöringsgrader och därmed hålla uppe kompetensen för båda verksamheterna. Kulturskolan blir också en tydlig och känd del i vardagen för eleverna, lärarna får en bred elevkännedom, och bidrar till grundskolans verksamhet genom att lyfta skolavslutningar, erbjuda sångsamlingar för lågstadiet med mera.

Tjänstefördelning och schema

I praktiken styrs tjänstefördelningen i hög grad av grundskolans behov. De lärare som undervisar i musikämnet i grundskolan får ett antal procent fastställda läsårsvis, och sedan fördelas kulturskolans tjänsteunderlag i förhållande till det.

Lärarna har olika instrumentkombinationer, och undervisar alla på två eller flera instrument och i olika ensemblekonstellationer. Det enda verksamheten generellt inte kan hantera är nybörjare på bleckblås, oboe och fagott. Kommer det en redan driven elev har man dock med gott resultat kunnat stötta elevens musikaliska utveckling och till exempel slussa vidare till orkesterverksamhet i Östersund.

Det är ett pussel att få ihop schemat över veckan, när man ska ta hänsyn till grundskolans undervisningsschema, delade lokaler, olika instrument och de veckodagar som finns att tillgå, i ett arbetslag där ingen arbetar heltid i kulturskolan och alla är på minst två skolor. Över lag brukar det gå att få till vid terminsstarten, men när elever anmäler sig senare och veckoschemat redan är lagt, kan det uppstå kö eller vara nödvändigt att välja ett annat instrument. Det kan också medföra ojämn arbetsbelastning i arbetslaget.

Elevantal

I det längre perspektivet minskar elevunderlaget förstås i takt med befolkningen. De senaste fem åren (2021–2026) har det totala antalet elever varierat mellan 150 och 180 elever vid

terminsstart, att jämföra med mellan 180 och 220 elever under de föregående fem åren (2016–2020). Men variationerna är stora från år till år, och lokala trender påverkar både uppåt och nedåt.

Antalet elever styrs framför allt av storleken på årskurs 4 och 5, eftersom det är i de årskurserna som flest väljer att delta i undervisningen. Det händer att hela klasser anmäler sig till hösten i åk 4. Kulturskolan ser sedan, precis som idrottsrörelsen, ett större tapp mellan årskurs 5 och 6, då kan det vara annat som lockar. I årskurs 9 är det ungefär en tredjedel av de som anmälde sig till årskurs 4 som finns kvar i verksamheten, beräknat på de årgångar som började årskurs 4 mellan 2017–2020.

Det har under många år varit totalt mellan 45 och 50 % av eleverna i årskurs 4 till 9 som deltagit i kulturskolans verksamhet. Just nu påverkar till exempel lokalerna i Gällö nedåt, det har blivit längre att gå till kulturskolans lokaler under evakueringen, vilket gjorde att fler föll ifrån under förra läsåret. Samtidigt har vi innevarande läsår stora kullar i årskurs 4 och 5, vilket drar upp siffrorna till 48 % deltagande i kulturskolan läsåret 26–27.

Undervisning ”inom ramen för skoldagen” – en nödvändighet

Under 2019 uppstod en nationell konfliktfråga för landets kulturskolor: huruvida skollagen tillåter att man går ifrån lektioner i grundskolan eller inte. I ett vitesföreläggande från Skolinspektionen till Gislaveds kommun hänvisades till elevens garanterade undervisningstid i grundskolan, vilket skulle göra det omöjligt att återkommande lämna klassrummet. Det fick tråkiga konsekvenser över landet, när rektorer på många grundskolor snabbt sa nej till kulturskola på skoltid. Frågan löstes så småningom ut genom att rektor erbjöds möjlighet att bevilja den typen av ledighet.

I Bräcke kommun är det en ganska enkel ekvation: om kulturskolan inte får verka inom ramen för skoldagen blir inte verksamheten tillgänglig för alla elever. Skolskjutsarna går hem när de gör, och det är få byar som har fungerande kollektivtrafik på eftermiddagar och kvällar. Eftersom grundskolans bedömning är att verksamheten i sig har ett stort värde för individerna, men också för hela skolan, har det aldrig blivit någon större diskussion lokalt.

Den praktiska lösningen är att lärarna i grundskolan får lämna synpunkter på individnivå, är det någon elev som inte bör missa någon lektionstid, så hittar kulturskolan en annan tid för lektion. Raster och luncher används i första hand. Det behöver dock noteras, att när schemat i sig är svårt att få ihop så kan det ibland ställa till problem.

Att arbeta inom ramen för skoldagen medför en annan begränsning: i vardagsverksamheten är det bara musik som är praktiskt möjligt, eftersom aktiviteter som konst, dans eller drama kräver längre lektionspass.

Avgiftsfri undervisning

Kulturskolan har haft avgiftsfri undervisning sedan 2017, i en period då flera av kommunerna i närområdet skrotade avgifterna. Intäkterna då uppgick till omkring 160 000 kronor per år, med en läsårskostnad för eleverna på 875 kronor. Då motsvarade intäkterna omkring 12 % av verksamhetens budget. Kostnaden för elever i Bräcke låg cirka 30 % högre än rikssnittet.

Men, om man bara gör räkneövningen att dagens 180 elever skulle kunna inbringa runt 150 000 kronor till kommunkassan, så missar man en viktig sak: alla skulle inte välja kulturskolan. Och det är nog dessvärre så att de barn som behöver verksamheten allra mest är de som riskerar att falla ifrån först om avgifter skulle införas igen. Avgifterna utgör inte bara en ekonomisk tröskel, utan också en praktisk.

Att slippa avgifterna är ett sätt att slippa administration, och att inte behöva ta emot den årliga listan över kundförluster, det vill säga vilka familjer vars fakturor gått till inkasso. Det ger dessutom en frihet i undervisningen som är ovärderlig. Det är okej att en elev testar några lektioner, eller tar en paus under en tid av terminen, utan att det måste bokföras och räknas. Det är lika okej att någon lektion ställs in vid lärarfrånvaro, vilket rent krasst är nödvändigt när verksamheten har svårt att hitta vikarier med kort varsel.

Kulturskolan vill helhjärtat kunna stå för att alla elever är lika välkomna och lika mycket värda, oavsett elevens behov och familjens socioekonomiska status. Att återinföra köp-sälj-förhållandet till elever och föräldrar skulle verka i helt motsatt riktning.

Projektaktiviteter

Det finns framför allt ett projektbidrag som är direkt riktat till landets kulturskolor, och det är ett utvecklingsbidrag som söks hos Kulturrådet inför varje läsår. Inom ramen för det har kulturskolan genom åren bedrivit öppen verksamhet i olika former. Till exempel har skolfritidstiden (den förlängda skoldagen) använts till musik och rytmik för elever i årskurs 3, det har gjorts besök på fritidshemmen och bedrivits verksamhet på gymnasieskolan. Innevarande läsår rullar verksamheten Musikfabriken i Bräcke, i luckan mellan skoldag och UG, samt ett spelmanslag för alla åldrar som gjorde sitt första framträdande på Revsunds kyrkas 150-årsjubileum. Här har också andra discipliner fått plats genom åren, som film, dans och drama, vilket kompenserar för att det bara är musik som ryms i vardagsundervisningen.

Vad som är möjligt avgörs nästan alltid av praktiska förutsättningar: vilka lärare som har utrymme i sin tjänst, vilka kompetenser som går att få tag på utifrån och hur mycket tid som finns för att planera och samordna. Bidraget kommer troligen finnas kvar i någon form även framåt, så här finns det potential att göra mer.

Ekonomisk översikt

Verksamhetens utfall varierar normalt mellan 1,8 och 2,0 mkr. Det utfall som förändras mest från år till år är personalkostnaderna, vilket har flera orsaker. Genomsnittlig fördelning av kostnaderna under åren 2022-2025:

		Andel av total
Totalkostnader	1 910 789 kr	
Personalkostnader	1 478 066 kr	77 %
Lokalkostnader	360 252 kr	19 %
Övriga kostnader (material, utrustning)	72 470 kr	4 %

Det verkar troligt att befolkningsminskningen kommer fortsätta och därmed påverkas så småningom även elevunderlaget för kulturskolan. Det medger minskningar i personalresursen, men till en viss gräns. Ju mindre undervisningstid, desto svårare att få ihop schemat och samtidigt upprätthålla flexibilitet, kvalitet och tillgänglighet.

Avslutande ord

Att tala för värdet av en väletablerad och tillgänglig kulturskola kan man göra på många sätt, detta dokument är en väldigt kortfattad översikt av hur verksamheten fungerar och vilken betydelse den har. Avslutningsvis vänder vi oss till Barnkonventionen. Sverige gjorde FN:s konvention om barnets rättigheter till lag den 1 januari 2020, och där är det särskilt en artikel som berör kulturområdet:

Artikel 31
”Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder och rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet. Konventionsstaterna ska respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och ska uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter till kulturell och konstnärlig verksamhet samt till rekreations- och fritidsverksamhet.”

Flera artiklar tar upp hur mycket man faktiskt behöver anstränga sig för att leva upp till Barnkonventionen i sin helhet, det uttrycks till exempel såhär:

Artikel 4
”Konventionsstaterna *ska till fullo utnyttja sina tillgängliga resurser* för att förverkliga barnets ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.”